

ЖИТТЯ ВИДАТНИХ УКРАЇНЦІВ

РОМАН ОФІЦИНСЬКИЙ

РОМАН ШУХЕВИЧ

Харків
«ФОЛІО»
2025

РОДИННЕ КОРІННЯ

Неперебутнє та славетне. Людина з Вічності. Поява на світ. Мати й батько. Брат і сестра

Минуле в посутніх виявах і найбільш помітних іменах, погодьтеся, визначально впливає на сьогодення. Адже пропонує апробовану шкалу цінностей для загалу й кожної людини, навіть на підсвідомому рівні. Коли за взірць довірливо беремо собі суспільне буття будь-кого з видатних українців, то мусимо допитливо заглибитися в його епоху. Навіщо? Щоби відсіяти ваговите добірне зерно й не датися, мов горобець на полову.

От і наразі мовимо не про легенду чи й легенди, як щось вигадливе й підлаковане. Розповідаємо про те, що трапилося насправді. На основі того, що збереглося у документах і спогадах. Перевіряємо, відновлюємо, уточнюємо. Без пристрасті та упереджень.

Перефразовуючи древніх, примітимо, що істина дорожча над усе, попри дружні сантименти до найближчих золотоустів. Мусимо зважати на дороговказну настанову, чи не найкраще подану в осучасненій версії

давнього вислову: «Про мертвих або добре, або нічого, крім правди».

Неперебутнє та славетне

Моє рідне село Оглядів географічно розташоване у Малому Поліссі, а точніше — на півночі Львівської області України. Адміністративно нині належить до Радохівської міської ради. Тут я побачив світ і постійно мешкав до початку самостійних літ — студентських, у неблизькому Ужгороді, що за Карпатськими горами.

Оглядів увійшов в історію не місцем свого розташування, а завдяки непересічним постатям. Їхні долі навік пов'язані з цією привабливою місцевістю, порослою мішаними лісами та пересіченою торфовищами, пастівниками й ораницями. Звідси родом і видатний письменник Осип Турянський, чия творчість вивчають за шкільною програмою з української літератури. Його антивоєнна психологічна повість-поема «Поза межами болю» 1917 року отримала розголос у світі відразу після виходу в німецькому перекладі, у Відні, австрійській столиці.

Коли гостюю в Оглядіві, повсякчас навідуюсь до своєї школи, у мій час — десятирічки. Школа розташована на вулиці Зеленій, неподалік мого родинного дому. Ось і нині спинився зовсім близенько від її полудневого фасаду в шкільному саду, успадкованому від колишньої фари¹. У західній частині саду поміж деревами височить бюст майстрові художнього слова Осипові Турянському, а у східній — твердою ногою наче виходить на уявний шлях увічнена постать знаменитого воєначальника.

Переді мною шляхетна поставою камінна фігура у військовому однострої Української повстанської

армії — пам'ятник генерал-хорунжому Романові Шухевичу (1907–1950). Його родовід за мамою з Оглядова — священницькі роди Стоцьких, Авдиківських, Купчинських. На місцевому кладовищі поховані його дідусь о. Іван Стоцький, бабуся Марія (до заміжжя — Авдиківська), прадід Іван Авдиківський, а також донька Марта, яка померла немовлям.

Мама Романа Шухевича — Євгенія (1883–1956) — єдина дитина Івана Стоцького, пароха Оглядова. Дружина Наталія (1910–2002) — дочка Романа Березинського, теж пароха Оглядова. Його син Юрій Шухевич (1933–2022) народився в Оглядіві. Все те відбито в сільських метричних книгах.

Хоча Роман Шухевич не уродженець Оглядова, а лише оглядівський зять, утім, його тезок в оцих краях вистачає. Як ви помітили, належить до них й автор цієї книжки. У спорідненому селі Монастирок-Оглядівський Романами цілий куток іменують споконвік. Саме ж ім'я творить етимологічну сув'язь із повноправними громадянами Римської імперії, що у світовій історії посідає неоціненне місце наріжного каменю західної цивілізації.

Роззираюся довкола посеред шкільного двору, де кожний закуток вивчено змалку. Бачу пам'ятну дошку на фасадній стіні Оглядівської загальноосвітньої школи з написом: «Тут [ідеться про фару] у 30-і роки [XX століття] проживав Роман Шухевич — Тарас Чупринка, генерал-хорунжий, головний командир УПА. В Оглядіві беруть початок його родинні корені». Її відкрили й посвятили 6 липня 1997 року. Саме відзначали дев'яностоліття від уродин пошанованого.

А неподалік від школи до сторіччя від його дня народження встановили пам'ятник, створений скульптором Олександром Борисом. Камерну композицію урочисто відкрили 10 серпня 2007 року в шкільному саду біля старого дуба поруч із будівлею колишньої фари,

що на диво збереглася. В урочистостях взяли участь син і дочка героя — Юрій та Марія (в заміжжі — Трильовська). Тоді ж презентували історико-краєзнавчу книжку «Роман Шухевич та Радехівщина» Василя Пруса, місцевого вчителя історії та плодовитого журналіста.

Дивлюся довкруг, згадую та розмірковую, чи не пора й мені розплутати клубок чисельних вісток та якомога точніше розповісти про славетне і неперебутнє. Відразу зринає в пам'яті, пригадується «Слово про Ігорів похід», а радше — як перший рядок стелиться: «Чи не гоже було б нам, браття, почати старими словами ратних повістей...».

Людина з Вічності

Головний командир Української повстанської армії Роман Шухевич воював проти ворогів у перших лавах. І героїчно загинув, поруч тисяч таких самих патріотів. Жертвно уособив невтримне прагнення своєї страждальної нації до незалежної держави.

Часто в порівняльному ключі мовиться, що після відходу отамана Симона Петлюри, полковника Євгена Коновальця та митрополита Андрія Шептицького загибель генерал-хорунжого Романа Шухевича стала найбільшою втратою для України новітньої доби.

«Писати про таку людину легко й водночас вельми важко, — на схилі віку висновковував його заступник і наступник Василь Кук (1913–2007), який особисто знав Романа Шухевича від осені 1939-го. — Легко, бо нічого не треба вигадувати, прикрашати, додавати. Пиши, що бачив, чув, пиши так, як насправді було. А важко, бо усвідомлюєш велику відповідальність за кожне написане слово перед Людиною, яка відійшла у вічність і вже не може його спростувати, ні з ним погоджуватися, ні заперечувати».

Б. Федорович, Батько, Білий, Борис Шука, Василь, Гомін, Гриць, Дзвін, Жар, Кар, Ксаверій Брудас, Лука, Мамай, Марійцуня, Роман (Петро) Лозовський, С. Вар, Сова, Старий, Степан, Тарас Чупринка, Тур, Туча, Хмара, Чагар, Чернець, Чумак, Шуб, Шух... А ще — 171, 205, 277, 315, 401, 558, 777, 808, 1197, 1718, 2-121/7-С...

Усі ці конспіративні псевда, антропонімічні та цифрові, котрі вдалося зацікавленим людям атрибутувати, стосуються однієї особи — найбільшої постаті визвольного руху України 1940–1950-х років. Ними по-слугувався Роман Шухевич — генерал-хорунжий, головний командир Української повстанської армії, голова бюро проводу Організації українських націоналістів, голова генерального секретаріату Української головної визвольної ради і генеральний секретар військових справ.

«Вище середнього зросту, тілистий, обличчя подовгасте, рудоволосий, волосся зачісує набік, ніс довгуватий з горбинкою, очі сірі, пронизливі, погляд різкий, рухи енергійні, тонкі, завжди стиснуті губи», — характеризували його підлеглі, коли він перебував на найвищих постах України, яка воювала за незалежну державу.

Оцей рисопис¹, ясна річ, відклався в архівах, у радянських кримінальних справах.

Стосовно зовнішності все зрозуміло. А щодо зросту і ваги? Коли Романові Шухевичу виповнилося двадцять один, або повноліття за тодішніми мірками, на нього завели медичну картку в крайовому пластовому таборі на Соколі. Це урочище поблизу села Гриньків нині Осмолодської сільської ради Івано-Франківської області.

У картку записали, що його зріст сто шістдесят вісім із половиною сантиметрів, а вага шістдесят чотири кілограми. Через вісім років у протоколи польської

¹ Рисопис (діал.) — опис особи.

поліції ввійшли нові дані. Шухевич підріс на півтора сантиметра. За офіційними вимірами виходило рівно сто сімдесят сантиметрів.

Отже, у молоді літа Роман Шухевич (а загинув таки молодим — на сорок третьому році життя) був середнього зросту і сухорлявим. Себто не виділявся на загальному тлі. Для порівняння: згідно із сучасними даними Державної служби статистики України, середні зріст і вага повнолітніх українців становлять відповідно сто шістдесят дев'ять сантиметрів і сімдесят п'ять кілограмів. Зокрема, серед чоловіків ці показники — сто сімдесят п'ять сантиметрів і вісімдесят кілограмів, а серед жінок — сто шістдесят чотири сантиметри і сімдесят один кілограм.

Для унаочнення з метою кращого сприйняття минулого цікаво й пізнавально порівнювати біометрику знаменитих українців. Роман Шухевич (сто сімдесят сантиметрів зросту) був трохи вищим, приміром, від Тараса Шевченка (сто шістдесят чотири сантиметри), і значно вищим від Степана Бандери (сто п'ятдесят дев'ять сантиметрів).

При добрій нагоді не можна проминути промовистого факту, що Роман Шухевич від юначих літ вельми подобався жінкам — русавий, середнього зросту, спортивної статури. Своєю зовнішністю нагадував типового німця. До того ж він вільно розмовляв німецькою. Це не раз його виручало й рятувало на окупованих нацистською Німеччиною землях. Згідно з переказами, в мундирі німецького офіцера Шухевич навіть відвідував оперний театр у Львові в той час, коли гестапо посилено полювало на нього.

Найрізноманітніших псевдонімів і фіктивних прізвищ Романові Шухевичу ніколи не бракувало, надто за другої (повоєнної) радянізації західних українських земель. Збереглося його тимчасове радянське посвідчення зі стандартним фото, дійсне впродовж річного

терміну — 3 березня 1945 — 3 березня 1946. Згідно з ним, він — Орлович Максим Степанович, який народився 17 лютого 1907 року в селі Долина Станіславської області. Це нині місто Долина Івано-Франківської області.

Зазирнімо й у військовий квиток, начебто виданий Новострілицьким районним військовим комісаріатом Дрогобицької області підрадянської України 2 лютого 1948 року. Впізнавана світлина, а особисті дані геть інші — Польовий Ярослав Васильович, 1910 року народження, у званні рядовий, писар за посадовою кваліфікацією збройних сил СРСР. Доречно пояснити, що від 1959-го Дрогобицьку область об'єднали з Львівською, а селище Нові Стрілища нині у складі Бібрської міської ради.

Якими б не були конспіративні імена і підроблені документи — неодмінні атрибути в повсякденні потайного ватажка, не вони визначають його величину, здобутки та заслуги.

Поява на світ

Тривалий час у біографічних публікаціях була плутанина з його місцем уродин. Багацько авторів чомусь уперто вказували перстом на тодішнє повітове місто Краковець, що тепер у статусі села належить до Яворівської міської ради Львівської області. Вказували за чисто формальною ознакою, бо там служив суддею повітового суду батько.

Насправді Роман Шухевич, первісток у своїх мами й тата, народився 30 червня 1907 року в місті Львів, тоді адміністративній столиці австро-угорської провінції Королівство Галичини та Володимирії. А уздрів світ у домі під числом два на вулиці святого Войцеха (нині Олекси Довбуша). Себто у приватному помешканні діда й баби по батьковій лінії.

Нерідко зустрічається, що народився Роман Шухевич у тому ж будинку, але на вулиці Собіщизни. У такому разі не про годонім ідеться, не про найменування певної вулиці, а про назву місцевості з кількома вулицями та провулками поблизу гори Високий Замок і парку Кайзервальд (Цісарський ліс).

Там само у Львові 26 липня, ледь не через місяць по народженню, Роман Шухевич охрещений та миропомазаний у тоді греко-католицькій церкві Успіння Пресвятої Богородиці або по-народному — Волоській. Це у львівському середмісті на вулиці Руській, приблизно за вісімсот метрів пішки від будинку, де він і появився на Божий світ.

Частенько біографи впевнено зауважують, що при хрещенні Роман Шухевич отримав друге ім'я Тарас. Мовляв, тому й використав його у славнозвісному псевдонімі Тарас Чупринка. Проте в оригінальній метриці того не зазначено зовсім.

Теж нерідко його батько фігурує під подвійним іменем Йосип Зиновій. Насправді він офіційно — Йосип Ярослав або Jozephus Jaroslavus, син Володимира Шухевича і Герміни з дому Любович. Так само його незрідка звать Осипом — народною формою чоловічого ім'я Йосип (Йосиф), що запозичене через грецьке посередництво від давніх євреїв, в яких означало буквально «Бог примножить».

Це згідно з латиномовним записом про хрещення законнонародженого Романа Шухевича в метричній книзі Успенського храму. Поруч вказано його маму Євгенію, доньку Оглядівського греко-католицького пароха Івана Стоцького і Марії, до заміжжя — Авдиковської.

У метриці новонародженого хрещеними батьками Романа Шухевича фігурують його ж дідусь Володимир Шухевич, професор (учитель) реальної школи (гімназії), та бабуся Марія Стоцька, дружина пароха Оглядова.

Самого Романа Шухевича латиною іменовано Romanus. Жодних інших його імен поруч не вказано. Лише нижче подано ім'я та прізвища й адресу пови-тухи — львівської акушерки (obstetrix). Це — Текля Скварок, яка проживала на вулиці Антонія Малецько-го (нині Василя Григоровича), у домі під числом п'ять.

Охрестив Романа Шухевича його ж дід за материн-ською лінією — отець Іван Стоцький, парох Оглядова. Отримав для того люб'язний дозвіл тодішнього настоя-теля згаданого храму Івана Давидовича. Ця родинна подія для отця Стоцького була воістину винятковою. Як і для всіх, кого нарешті обсідають довгождані онуки.

Успадкованим родоводом Роман Шухевич міг лише пишатися. Родинне прізвище етимологічно похідне від кореня Шух. Таким було, між іншим, його шкіль-не і пластунське псевдо. Це слово німецькою (Schuch) означає міру довжини, а на їдиш — туфлю або взуття, вказуючи на предка-чоботаря. Шух — загалом поши-рене прізвище серед українців і німців.

Його розгалужений рід за батьком добре знаний від XVIII століття на галицькому Покутті. Звідти по-ходили визначні священники, учителі, учені, митці, юристи, військові. Прадід Йосип Шухевич (1816–1870), приміром, перекладав українською дидактичні шедев-ри давньоримського поета Вергілія, німецьких просвіт-ників і романтиків, наслідував шотландця Вальтера Скотта, основоположника жанру історичного роману. Не дивно, що до посмертного зібрання творів Йосипа Шухевича в 1883 році молодий Іван Франко написав прихильну передмову.

Дідусь Володимир Шухевич (1849–1915), гімна-зійний учитель, уславився п'ятитомною монографією «Гуцульщина», що підсумувала багатолітні польові ек-спедиції. Фундаментальну працю видало Наукове то-вариство імені Тараса Шевченка у Львові в серії «Ма-теріали до української етнографії» 1899–1908 років.

У повному варіанті польською мовою її надрукував оперативно львівський природничо-краєзнавчий музей імені Дідушицьких. Українською мовою «Гуцульщина» періодично перевидається й донині.

Доречно відмітити, що Володимир Шухевич започаткував дитячий ілюстрований журнал «Дзвінок» у 1890-му — у році, коли заявила про себе перша в Україні політична партія — Русько-українська радикальна. До співпраці в журналі Володимир Шухевич залучив також тогочасного радикала (соціаліста) Івана Франка, співзасновника вказаного об'єднання громадян. Натомість Франко помістив у «Дзвінку» знамениту віршовану казку «Лис Микита», з якої Роман Шухевич любив цитувати й у зрілих літах.

Коли народився онук Роман, Володимирові Шухевичу було п'ятдесят вісім, що й за тодішніми мірками не вважалося багатенько. Помер він внаслідок застуди під час російської окупації Львова 10 квітня 1915 року. Похований у родинній гробниці на Личаківському кладовищі. Отже, на жаль, надважливе спілкування з мудрим дідусем обірвалося дуже рано — на восьмому році Романового життя.

Бабуся Герміна Шухевич (1852–1939) походила з дрібношляхетського роду Любовичів із міста Перемишль, що нині в Республіці Польща. Як чільна учасниця крайового феміністичного руху, пані Герміна спричинилася до заснування у Львові дівочого інтернату імені святої княгині Ольги і жіночого кооперативу «Труд» — кравецької майстерні, що окрилили на самодостатність сотні українок.

Мешкали Володимир і Герміна Шухевичі у власній віллі побіля костелу святого Войцеха, що слугує зараз греко-католицьким храмом святого Йосафата і всіх українських мучеників. У сусідстві був ошатний будинок родичів Барвінських — Олександра та Євгенії, до заміжжя — Любович. Нині цей дім, згідно з офіційною

адресою, на вулиці Барвінських під числом п'ять. Обидві вілли зведені упродовж 1894–1895 років на засадах взаємної родинної підтримки.

У своєму домі Володимир Шухевич влаштував одну кімнату в гуцульському стилі — з кахлевою піччю, рушниками, вишивками, полив'яними мисками, пацьорками¹, різьбленими свічниками та рамами до образів і картин. Живописні полотна рамувалися переважно власні (господар вправно творив у реалістичному стилі), були й роботи видатного імпресіоніста Івана Труша.

Майже все те хатнє оздоблення Володимир Шухевич прикупив по закінченні загальнокрайової виставки на верхній терасі Стрийського парку, що з південного боку обрамлює львівське середмістя. Саме її відвідував цісар Франц Йосиф у вересні 1894-го.

Заходами Шухевича там були представлені довершені гуцульські взірці дерев'яної архітектури — храм і гражда. Представлену церкву потім придбав граф Володимир Дідушицький і поставив її у своєму маєтку в селі Поториця поблизу міста Сокаль, а внутрішнє спорядження гуцульської хати закупив Володимир Шухевич на спілку зі швагром Олександром Барвінським, послом (депутатом) райхсрату — австрійського парламенту. Вони саме тісно приятелювали, а перегодом крига скувала їхні стосунки.

Мати й батько

Володимир і Герміна Шухевичі народили п'ятеро дітей — синів Йосипа, Володимира і Тараса, доньок Ірину й Дарію. Найстарший Йосип і став потім батьком Романа, чільного героя нашої книжки.

Йосип Шухевич (1879–1948) — випускник академічної гімназії та юридичного факультету Університету

¹ Пацьорки (діал.) — намисто з кольорового скла.

Франца Першого у Львові. Чудово співав у львівському хорі «Боян» і доладно грав на музичних інструментах, скажімо, на фортепіано. Був лейтенантом запасу австрійської кавалерії, оскільки однорічним добровольцем пройшов військову службу в полку драгунів у Відні в 1902–1903 роках.

Спочатку Йосип Шухевич трудився повітовим суддею у місті Краковець Яворівського повіту, з яким помилково дехто пов'язав уродини його сина Романа. У 1914-му його перевели до повітового суду в місто Кам'янка-Струмилова (нині Кам'янка-Буська), де й проживав із родиною до 1919 року.

Тут Йосип Шухевич був повітовим суддею, а за Західноукраїнської Народної Республіки — повітовим комісаром. Після короткочасного ув'язнення у львівській тюрмі «Бригідки» за розбудову Української держави та начебто протипольські пісні й висловлювання він усе-таки відновився на посаді судді в Кам'янці-Струмиловій. Завершив суддівську кар'єру в сусідньому повітовому місті Радехів, дочасно.

Річ у тому, що у 1924 році Йосип Шухевич захворів, йому паралізувало ногу. Тож він достроково вийшов на пенсію. Як емерит (пенсіонер) оселився у Львові з родиною в домі під числом вісімнадцять на вулиці Косинерській (тепер Івана Карпинця). Саме звідти 21 жовтня 1947 року співробітники радянської безпеки винесли з дому на ношах його, паралізованого інваліда, і відправили на заслання в сибірське місто Кемерово. У дорозі він ще дужче захворів і по прибутті невдовзі, 1 листопада, помер бездоглядним у непоказній лікарні.

Романова мама Євгенія (1883–1956) походила з родини отця Стоцького, пароха села Оглядів (нині Радехівської міської громади Львівської області). Іван Стоцький (1849–1916) очолював Оглядівську греко-католицьку парафію в 1894–1916 роках, а походив із села

Пониква (тепер Бродівської міської ради Львівської області). Одружився з Марією Авдиковською, дочкою пароха Оглядова, якого по його смерті й замінив на парохії.

Як завше відзначається, Євгенія — єдина донька своїх батьків. А народилася вона в селі Олексичі (нині Стрийської міської громади), де її кривні недовго проживали. Запам'яталася всім знайомим найбільше тим, що навдивовижу ревно пильнувала народні та релігійні традиції, виховуючи своїх дітей та онуків.

Співробітники державної безпеки СРСР арештували її 19 січня 1946 року винятково як маму Романа Шухевича — провідного керівника «банд ОУН — УПА, що боролися з радянською владою». На підставі тридцять третьої статті кримінального кодексу УРСР Євгенію Шухевич як «соціально-небезпечну» видалили з меж УРСР терміном на три роки. У серпні 1946-го її етапували у кліматично суворе місто Актюбінськ (нині Актобе у Республіці Казахстан).

Пані Євгенія померла на казахському засланні 30 червня 1956 року, в день народження свого сина Романа, який вже відійшов у кращі світи. Замолоду вона була, згідно з повідомленнями її сучасників, «ясна блондинка з доброю усмішкою». А з фотографій (звісно, чорно-білих, бо кольорові входили у масовий вжиток найскоріше на Заході в 1950-х) Євгенія Шухевич виглядає круглолицею. До речі, це характерний для Оглядова жіночий тип обличчя. «Кров із молоком», — про таких у народі кажуть, змальовуючи вабну подобу — здорову, рожевовиду, рум'яну.

Євгенія та Йосип Шухевичі привели на світ і виховали трьох дітей — синів Романа та Юрія, доньку Наталію. Всім їм судився тернистий шлях. До речі, коли Роман народився, то його мамі виповнилося двадцять чотири, а татові — двадцять вісім. Отож він виростав у батьків, доволі молодих віком.

ЗМІСТ

Родинне коріння	3
Гартування особистості.	22
Власна сім'я.	74
Клятва націоналіста	113
Військовий вишкіл	177
Береза Каргузька.	195
Фірма «Фама»	209
Карпатська Січ.	223
Буремний Краків.	237
Доля «Соловейка»	255
Батальйон охорони.	278
Голова проводу.	295
Повстанська армія	332
Визвольна Рада	388
Воєнна стратегія	424
Командирські будні	447
Операція «Вовк»	555
Герой України.	589
Біографічні дати	622
Основні джерела	631